

PRINCIPI EKOLOŠKOG PRAVA U FUNKCIJI PREVENCIJE RIZIKA PO ŽIVOTNU SREDINU

Kovačević Maja¹

Živanov Gardašević Jovana²

Sažetak: *Poslednjih decenija posebna pažnja je posvećena zaštiti i unapređenju životne sredine, i ulažu se naponi na donošenju i sprovođenju odgovarajućih zakona uredaba, mera i sl. Zbog činjenice da je pravo na zdravu životnu sredinu jedno od osnovnih ljudskih prava, predmet istraživanja u radu je analiza pojma, principa i instrumenata zaštite životne sredine, sa ciljem da se ukaže na osnovne principe i postulate, kao i da se dovede u vezu nivo konkurentnosti zemlje sa regulativom u ovoj oblasti. Istraživanje je pokazalo da principi u oblasti zaštite životne sredine i njihova sistematizacija predstavljaju osnovu i da je neophodno dalje unapređenje. Potrebno je osvestiti odgovornost pojedinaca i društva u celini i raditi na prevazilaženju interesa pojedinaca.*

Ključne reči: *životna sredina / principi ekološkog prava / ekološko pravo / instrumenti zaštite životne sredine.*

UVOD

Ekologija je napredovala kao teorijska nauka (Jørgensen & Fath, 2004), a integracija ekoloških zapažanja i pravne teorije doprinosi poštovanju

¹ Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment u Novom Sadu, Cvećarska 2, 21 000 Novi Sad, e-mail: m.kovacevic@fimek

² Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment u Novom Sadu, Cvećarska 2 21 000 Novi Sad, e-mail: j.gardasevic@fimek.edu.rs

prirode i kvalitetu života. Poštovanje ekološko-pravnih odnosa se ogleda u promovisanju upotrebe obnovljivih izvora energije, izgradnji eko-gradova, težnji za inkluzivnim i uravnoteženim rastom i očuvanjem optimalnog odnosa između društvene jednakosti i ekonomske efikasnosti. Poslednjih godina svet trpi ozbiljne posledice zbog nekontrolisanog razvoja ljudskih aktivnosti u oblasti industrije, transporta, poljoprivrede i urbanizacije. Kako ističe Gavrilescu et al. (2015) povećanje životnog standarda i veća potražnja potrošača pojačali su zagađenje vazduha, vode i zemljišta. Podaci EUROSTAT-a pokazuju da u periodu od 2002. do 2011. godine gotovo polovina proizvedenih hemikalija ima štetan uticaj na životnu sredinu. Wu & Blackhurst (2009) su se bavili pitanjima rizika u lancima snabdevanja i ističu da postoje lančani rizici, ali i rizici vezani za nabavku (Hallikas et al., 2002), infrastrukturni i sistemski rizici. Pored ovih postoje i egzogeni rizici do kojih dolazi usled interakcije kompanija sa spoljnim okruženjem (Faisal, 2009), te je moguće navesti ekološke, društvene i finansijske/ekonomske rizike. U nastavku Giannakis & Papadopoulos (2016) ističu da prevencija rizika po životnu sredinu treba da obezbedi kvalitet zajedničkog ekosistema. Socijalna dimenzija prevencije rizika odnosi se na isporuku odgovornosti prema zaposlenima, kupcima, poslovnim partnerima, i sl. Uobičajeni rizici vezani su za prevenciju i regulisanje emisije gasova staklene bašte, prirodne katastrofe, nesreće, potrošnju energije, ambalažni otpad, štete po životnu sredinu tokom logistike i transporta (str. 456). U praksi je ponuđeno nekoliko okvira za upravljanje rizikom, a svi autori se slažu da su faze identifikacija rizika, procena, analiza, tretman i praćenje.

Kompanija treba da razume uzroke i potencijalne efekte rizika i ima definisan tretman rizika. Pojedini autori navode da su izbegavanje aktivnosti, koje mogu dovesti do rizika, kao i sprečavanje rizika važne za kompaniju i mogu da smanje verovatnoću ekoloških posledica. U skladu sa ovim težnjama Nikolić (2019) ističe da je ekološko pravo nastalo upravo zbog potrebe da se definišu i odrede pitanja vezana za „ekološko-pravne odnose”.

Pojam, načela i instrumenti zaštite životne sredine

Najčešće se pod životnom sredinom ili čovekovom okolinom podrazumeva sve ono što nas okružuje, odnosno sve ono sa čime je direktno ili indirektno povezana čovekova životna i proizvodna aktivnost,

te tako pod životnom sredinom čoveka, podrazumeva se prirodna i društvena okolina (Novitović i sar., 2009). Prema Rakić Vodinelić (1995) životna sredina obuhvata: široko shvaćeno, dakle okruženje koje čini priroda i koje kreiraju ljudi. Takav pojam životne sredine podudara se sa pojmom „ekološkog sistema” koji predstavlja dinamičku zajednicu živog sveta i staništa, koji međusobno deluju u određenom prostoru. Životna sredina u užem smislu uključuje prirodu (flora i fauna) i prirodne resurse (voda, vazduh, zemljište i šume). Zakon o zaštiti životne sredine (*Sl. glasnik RS, br. 76/2018*) definiše sva činjenja koja dovode do promene životne sredine, do izmena stanja i uslova u upotrebi resursa i dobara, a za rezultat imaju emitovanje materija u ekosistem. Životna sredina podrazumeva i upravljanje otpadom i svim vrstama zagađenja.

Ustav Srbije definiše i garantuje pravo na zdravu životnu sredinu, kao jedno od osnovnih ljudskih prava. U ostvarivanju prava na zdravu životnu sredinu, odnosno u obezbeđenju i unapređenju uslova, učestvuju javni organi i svi građani. Upravo čl. 74 Ustava Republike Srbije precizira pravo i obavezu, javnih i svih drugih organa i članova društva, da pravovremeno i istinito pruža informacije o stanju životne sredine. U nastavku, Kavran i Petković (1997) ukazuju da se pravo na zdravu životnu sredinu odnosi i na održivi ekonomski razvoj, tehnološke inovacije, racionalnu upotrebu resursa i obrazovanje.

Kada se govori o zaštiti životne sredine posebno pitanje je efikasnost suzbijanja i kontrola zagađenja. Pešić (2009) objašnjava da ekonomska efikasnost kontrole i smanjenja zagađenja znači optimizaciju društvenih izdvajanja, dakle maksimizaciju efekata uz minimalna zagađenja ili da preciziramo, troškovno efikasne mere u borbi protiv zagađenja postiču pomenuti cilj uz najmanje društvene troškove. Pešić (2009) ističe da su mere kvantitativne kontrole, tzv. propisi, najstariji i najjednostavniji tip instrumenta za borbu protiv zagađenja. U osnovi ove mere imaju definisan cilj (dozvoljena količina emisije ili nužna količina sprečavanja zagađivanja), kontrolu nivoa ispunjenja ciljeva, i kažnjavanje za slučajeve nepoštovanja propisanog. Sigurno je da uspešnost zavisi od kontrole, ali i visine kazne. Zbog činjenice da je teško definisati nivo i stepen prekoračenja, u većini zemalja se izbegava preciziranje (dozvoljena količina emisije). Pored pomenutih postoje i tržišne mere za kontrolu zagađenja (fiskalne mere i sistem transferabilnih dozvola). Porezi i subvencije su osnovni fiskalni instrumenti kojim se oporezuje nivo

upotrebe zagađivača, sa ciljem smanjenja emisije. Kod subvencije se za određene aktivnosti ili proizvodne procese isplaćuju subvencije, čime postaju jeftiniji. Najčešće primenjivan fiskalni instrument je porezi na emisiju zagađenja, pa se porez obračunava na svaku jedinicu emitovanog zagađenja. Efikasnost eko-poreza zavisi od jednakosti i visine poreske stope i precizno definisanog predmeta oporezivanja.

Politika zaštite životne sredine predstavlja jednu od najsveobuhvatnijih, najdinamičnijih i najvažnijih politika jedne zemlje, koja direktno proizilazi iz pravnih tekovina. Do danas, razvijen je veliki broj strategija okvirnih direktiva i programa u oblasti životne sredine što nedvosmisleno ukazuje da se ovim pitanjima pristupa celovito, što dokazuju brojni propisi u oblasti kvaliteta vode, buke i zagađenja vazduha, zatim standardi u vezi sa bezbednošću hemikalija kao i standardi upravljanja otpadom i očuvanja prirode i biološke raznovrsnosti. Prema Popov (2009) osnovna načela Evropske unije u okviru zaštite životne sredine su: sprečavanje (umesto lečenja) ukupne štete posredstvom preventivnih aktivnosti i mera; otklanjanje – odnosno zaustavljanje zagađenja na samom početku; zagađivač plaća – koja podrazumeva prevenciju, čišćenje i nadoknadu štete za zagađivanje; uključivanje ekoloških aspekata u ostale zajedničke politike; supsidijarnost – angažovanje nadnacionalnih institucija u slučajevima kada je nužno, dok nacionalne i lokalne vlasti treba da odlučuju o pitanjima kada je moguće.

Međunarodne konvencije, zakoni, uredbe, delovi Ustava, kao i ostali izvori prava se donose, usklađuju, unapređuju sa ciljem da olakšaju upravljanje životnom sredinom, rešavanje sporova u slučajevima zagađivanja unutar i/ili između država. Pitanja u vezi sa zagađivanjem se rešavaju na nacionalnom i međunarodnom nivou, a zbog činjenice da je zagađenje izazov jednako prisutan u svakoj zemlji definisani su univerzalni pravni principi.

Kuril (2018, str.126) ističe da Zakon o zaštiti životne sredine (2014) navodi više načela/principa na kojima počiva ekološko pravo. Hijerarhiju principa ekološkog prava je teško ustanoviti i činjenica je da ako jedan problem, odnosno pitanje u vezi sa životnom sredinom, nije pokriveno principima koji važe u ekološkom pravu rešenje treba tražiti u ostalim pravnim granama. Dakle, Vig (2010) ističe da se „redosled uvek temelji na načelu da primat imaju principi koji važe u ekološkom pravu, kao i da „ukoliko za neko pitanje ne postoji adekvatan i već izgrađen princip iz domena ekološkog prava, primeniće se neki od važećih principa druge grane prava” (str. 81). Alavuk i Matijašević (2012) navode da načelo integralnosti prednjači u grupi načela

koje se odnose na zaštitu životne sredine. Prema njihovim zaključcima načelo integralnosti se odnosi na aktivnosti organa (na državnom, regionalnom i lokalnom nivou) u integrisanju zaštite i unapređenja životne sredine. Aktivnosti podrazumevaju usaglašavanje planova i programa, donošenje, primenu i kontrolu primene propisa, dozvola, standarda, normativa, podsticaja i drugo. Potrebno je pomenuti i ostala načela koja se dopunjuju. To su načelo prevencije i načelo predstrožnosti i podrazumevaju da se sve aktivnosti moraju planirati i realizovati tako da ne ugrožavaju životnu sredinu i zdravlje ljudi. U nastavku je potrebno objasniti i načelo održivog razvoja. Pomenuto načelo je definisano u Rio deklaraciji. Deklaracija ukazuje da održivi razvoj podrazumeva zadovoljenje sadašnjih potreba, ali da se ne ugrozi život budućih generacija. Kuril (2018) koristi termin načelo i navodi: načelo održivog razvoja, „zagađivač plaća”, informisanja i učešća javnosti, kao i načelo zaštite prava na zdravu životnu sredinu i pristup pravosuđu. Drenovak Ivanović, (2019) ističe da je usklađivanje zaštite životne sredine i ekonomskog razvoja prisutno još u Prvom principu Stokholmske deklaracije (1972), kao i da Brundland komisija ukazuje da dalji ekonomski rast, bez usklađivanja sa kvalitetom životne sredine, dovodi u opasnost život i zdravlje ljudi i vodi trajnom urušavanju kvaliteta životne sredine (str. 121). Pojam, odnosno definiciju održivog razvoja daje Brundland komisija i prema toj definiciji da bi razvoj bio održiv, potrebno je da generiše razvoj u sadašnjosti, ali da ne uskraćuje mogućnosti budućim generacijama da zadovolje svoje potrebe (Klarin, 2018). Upravo je pravo održivog razvoja bilo osnova za pripremu strateških dokumenata (Drenovak Ivanović, 2019) i otvorilo nova pitanja, kao na primer pitanje legitimiteta odlučivanja u ime budućih generacija. Tako Gordon (2018) ističe da to odlučivanje podrazumeva i planiranje i usaglašavanje i donošenje pravilnika, strategija, planova i slično.

Važno je istaći da je Zakonom o zaštiti životne sredine, u članu 9 tačka 6 precizirano da lice ili pravno telo, koje svojim postupanjem u životnoj sredini, preti ili izaziva zagađenje, treba da plati nadoknadu za zagađenje životne sredine. Zakonom se navode i situacije da zagađivač može svojim aktivnostima da optereti životnu sredinu, i to ako proizvodi, koristi ili stavlja u promet sirovinu, poluproizvod ili proizvod koji sadrži štetne materije. "Zagađivač će biti u obavezi da plati nadoknadu i za situacije saniranja posledica zagađenja i uklanjanja štete nanete životnoj sredini" (str. 35). Uvek je posebno važno odrediti kriterijume na osnovu kojih će biti određena naknada za zagađenje i srazmera naknade prema riziku i štetnim

uticajima po životnu sredinu. Kako Ljumović (2018) ističe, sve aktivnosti u okviru ekonomskog sistema imaju uticaj na druge aktere, ali sigurno i na životnu sredinu. Suština ekonomskog principa maksimizacije profita podrazumeva aktivnosti koje će obezbediti maksimalne efekte, ali su to aktivnosti koji su u suprotnosti prema izdacima za zaštitu i očuvanje životne sredine. Poslodavci nastoje da maksimiziraju zaradu i smanje troškove, a pod tim upravo mislimo na troškove zaštite životne sredine (Drašковиć, 2012). Definisane principa „zagađivač plaća” mora da ponudi odgovore na pitanja: ko su zagađivači, koji iznos naknade treba da se plati i ko ubira i raspolaže naplaćenim sredstvima. Jasno je da zakon definiše pojam zagađenja i zagađivača, a Cordato (2001) pojašnjava da je zagađivač osoba, kompanija ili druga organizacija čije aktivnosti stvaraju zagađenje. Drugi izazov je svakako mera zagađenja, tj. da li preduzeća sama mere zagađenje ili je zagađenje predmet drugačijeg monitoringa. Striktne primene propisa da zagađivač plaća dovodi do problema i kada je zagađenje u drugoj državi i sl. Još jedan izazov je pitanje srazmernosti tj. ekvivalencije zagađenja i naknade. Stanje privrede jedne zemlje, obim i efikasnost monitoringa i prikupljenih sredstava, visina naknada i uopšte primene zakona, uslovljavaju kasniju upotrebu prikupljenih sredstava (Stošić & Stefanović, 2012.). Sa druge strane važno je istaći da se sredstva slivaju u budžet i ostaje pitanje raspolaganja tim sredstvima na lokalnu. Naredni princip je princip pravičnosti u slučajevima različitih emisija zagađenja i svaki zagađivač snosi odgovornost. Alavuk i Matijašević (2012) ukazuju da u slučajevima kada odgovornost izostane, troškove zagađenja snosi celokupno društvo (okolina je narušena, nestale su biljne vrste i životinje, klima je promenjena, zajednička dobra se više ne mogu koristiti, itd).

Analiza institucionalne podrške zaštiti životne sredine

Analiza stanja životne sredine neodvojiva je od analize konkurentnosti zemlje, odnosno nacionalne ekonomije. Porter (2008) polazi od teze da država stvara prosperitet, dok Ignjatijević i saradnici (2016) ukazuju da se „zemlje razlikuju po stepenu konkurentnosti i nijedna nije konkurentna u svim sektorima”. Milojević, Cvijanović i Ignjatijević (2012) su postavili pitanje, šta jednu zemlju i privredu čini konkurentnom i kako argumentovano možemo o tome da govorimo. Prema Svetskom ekonomskom forumu na konkurentnost utiču institucije, propisi i dr., a utiču na nivo ukupne proizvodne produktivnosti. Pozatelj nivoa konkurentnosti naziva se Globalni indeks konkurentnosti (*Global*

competitiveness index - GCI) i ukazuje na mikroekonomske i makroekonomske komponente, koje se ocenjuju ocenama od 1 do 7. Svi mereni pokazatelji su grupisani u dvanaest stubova i odražavaju različite aspekte složene ekonomske stvarnosti. Prva grupa uključuje stubove: (1) Institucije, (2) Infrastruktura, (3) Makroekonomska stabilnost, (4) Zdravstvo i primarno obrazovanje. Drugu grupu čine stubovi: (5) Visoko obrazovanje i obuka, (6) Efikasnost tržišta dobara, (7) Efikasnost tržišta rada, (8) Razvijenost finansijskog tržišta, (9) Tehnološka spremnost i (10) Veličina tržišta. Treća grupa su dva stuba, (11) Sofisticiranost poslovnih procesa i (12) Inovacije (Milojević i sar., 2012).

U nastavku su prikazane vrednosti indeksa globalne konkurentnosti za zemlje bivše SFRJ, a sada su zasebne države i po karakteristikama su bliske Srbiji. Posebno je interesantno uporediti pokazatelje koji se odnose na prvi stub globalnog indeksa i tiču se životne sredine.

Tabela 4. *GCI prvog stuba za odabrane zemlje u 2019. godini*

	GCI Rank od 141 zemlje	1.23 Dugoročna vizija (1-7)	1.24 Propisi - energetska efikasnost (0-100)	1.25 Obnovljivi izvori energije-regulativa (0-100)	1.26 Ugovori koji se odnose na životnu sredinu su na snazi (od 29)
BIH	92	14,6/138	71,4	69,6	55,2
Hrvatska	63	15,1/137	64,5	56	89,7
Makedonija	82	30,7/119	71,4	69,6	58,6
Srbija	72	80/43,9	34/66,1	65/52,9	79/72,4
Crna Gora	73	47/56,1	71,4	69,6	72,4
Slovenija	35	97/37,8	75,1	76,5	93,1

Izvor: Svetski ekonomski forum: WEF, 2019, https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

Prvi stub globalnog indeksa se odnosi na institucije. Kako navodi Bakator i sar. (2022) zakonski i administrativni okvir predstavlja prostor u kojem deluju pojedinci, preduzeća i vlade, ostvaruju prihode i ekonomski prosperitet. Značaj institucija i ambijenta poslovanja je za privlačenje stranih investicija, a određuju ga bezbednost po pitanju: organizovanog kriminala, stope ubistava, učestalosti terorizma i pouzdanosti policijskih službi. U okviru institucija važni su društveni kapital, transparentnost budžeta, nezavisnost sudstva, efikasnost pravnog okvira i sloboda štampe. Kada se govori o funkcionisanju javnog sektora značajno je ukazati na korporativno upravljanje i efikasnost pravnog okvira u rešavanju sporova i garantovanje svojinskih prava (imovinska prava, zaštita intelektualne svojine, kvalitet zemljišne administracije). Posvećenost održivosti zemlje definisana je regulacijom energetske efikasnosti (1.24) i obnovljive energije (1.25), kao i ugovorima u vezi sa životnom sredinom (na snazi). Vrednost za **Dugoročnu viziju zemlje (1.23)** u okviru prvog stuba globalnog indeksa, prema metodologiji Svetskog ekonomskog foruma (SEF), izračunavaju se na osnovu ankete. SEF je sproveo anketu među poslovnim rukovodiocima u svakoj zemlji (online i u papiru). Anketu čini 78 pitanja čiji su odgovori vrednovani na skali 1-7 (najgore ocenjeno – najbolje ocenjeno). Broj popunjenih anketa u Srbiji je 95, u Sloveniji 81, BiH čak 97, Hrvatskoj 78, Crnoj Gori 77 i u Makedoniji 52 popunjene ankete. Drugi analiziran pokazatelj je **Regulacija energetske efikasnosti (1.24)** i odnosi se na politike i propise zemlje kojima se promovise energetska efikasnost. Ocena učinka zemlje na 12 različitih indikatora po pitanju energetske efikasnosti je u rasponu 0-100 (ne pogoduje - veoma pogodno). Indikatori su: Nacionalno planiranje energetske efikasnosti; Subjektivna energetska efikasnost; Informisanje potrošača o korišćenju električne energije i sl. **Regulacija o obnovljivoj energiji (1.25)** je sledeći pokazatelj kojim je ocenjeno promovisanje obnovljive energije. Rezultat se kreće od 0-100 i tiče se sedam indikatora: Pravni okvir za obnovljive izvore energije; Planiranje za proširenje obnovljivih izvora energije; Podsticaji i regulatorna podrška za obnovljivu energiju i sl. **Ugovori u vezi sa životnom sredinom na snazi (1.26)** se odnose na broj ratifikovanih ugovora. Ovaj podindeks meri ukupan broj međunarodnih ugovora, od ukupno 29 koji se odnose na zaštitu životne sredine, a koje je država potpisnica. (Appendix A i B, The Global Competitiveness Report 2019, str. 612-637).

Pozicija Srbije se menjala iz godine u godinu, pa je tako prema podacima Svetskog ekonomskog foruma za 2015. godinu, Srbija na 94. poziciji (od

140 zemalja), dok je u 2018. godini na 65 mestu, a u 2019. godini na 72 mestu od 141 zemlje. Analiza pojedinačnih parametara prvog stuba globalnog indeksa pokazuje da je Srbija najbolje ocenjena prema ***Ugovoru u vezi sa životnom sredinom na snazi (1.26)***, dok je najlošije ocenjena ***Dugoročna vizija zemlje (1.23)***. Kada su u pitanju zemlje okruženja, moramo da konstatujemo da je Slovenija zemlja sa najbolje ocenjenim parametrima kojima se ocenjuju regulative energetske efikasnosti i obnovljive energije i ugovori o životnoj sredini.

ZAKLJUČAK

Ubrzan razvoj poslednjih decenija stvorio je brojne opasnosti za životnu sredinu. Ugrožavanje životne sredine nanosi štetu ljudima, njihovom životu, zdravlju, imovini, ali i dugoročno ugrožava osnove opstanka ljudskog roda. Zbog toga je definisan niz principa, mera, postupaka i sredstava sa ciljem da se otklone, spreče ili umanje štete po životnu sredinu. Mnoge zemlje su uvele niz ekoloških mera, pa iako je primarni cilj većine mera postizanje ekološke koristi, postoje i drugi razlozi koji su uticali na njihovo kreiranje. Iako su dosadašnja iskustva u primeni ekoloških mera još uvek relativno skromna, koristi koje bi društvo imalo u budućnosti moglo bi da bude značajnije. Činjenica je da država ubiranjem ekoloških poreza i primenom raspoloživih ekonomskih instrumenata obezbeđuje značajna finansijska sredstva, koja dalje nalaze svoju primenu u programima zaštite životne sredine, te tako utiču na unapređenja stanja u ovoj oblasti.

Sprovedeno istraživanje raspoloživih teorijskih izvora, ukazuje na determinante pojma životne sredine. Istakli smo da je Ustavom Republike Srbije definisano pravo na zdravu životnu sredinu, pravo na pravovremeno i celovito informisanje o uslovima životne sredine, kao i individualnu ulogu i odgovornost pojedinaca. Takođe smo ukazali na ostala načela koja upotpunjuju i omogućavaju potpuno razumevanje ekološke politike. Činjenica je da po pitanjima zaštite životne sredine postoje razlike u percepciji i postupanjima, te se nameće zaključak da je neophodno kontinuirano i usaglašeno delovanje.

Ustanovljeno je da konkurentnost zemlje zavisi upravo od definisane regulative u oblasti životne sredine. Istraživanjem su istaknuta načela i

Zakon o zaštiti životne sredine. Pomenuta načela predstavljaju srž različitih zakona, a razlike su prisutne u pojedinačnim tumačenjima i primeni. Ipak, zaključujemo da definisana i sistematizovana načela predstavljaju adekvatno polazište u zaštiti životne sredine, a njihovo kontinuirano unapređenje treba da bude svesna i odgovorna delatnost celog društva.

LITERATURA:

1. Alavuk, M., & Matijašević, J. (2012). Principi (načela) na kojima se zasniva sprečavanje i kontrola zagađivanja medija životne sredine u zakonima o zaštiti životne sredine Republike Srbije. *Pravo–teorija i praksa*, 29, 10-12.
2. Bakator, M., Đorđević, D., Đorđević, L., Bogetić, S., & Čočkalo, D. (2022). *Environment Preservation and Achieving Competitiveness Within the Frameworks of Sustainable Development*. International Conference Industrial Engineering and Environmental Protection 2020 (IIZS 2020) October 08-09, 2020, Zrenjanin, Serbia
3. Cordato, R. E. (2001). *The polluter pays principle: a proper guide for environmental policy*. Institute for Research on the Economics of Taxation.
4. Drašković, B. (2012). Prirodne vrednosti i kapital kao zajednička dobra. U: *Ekonomski aspekti ekološke politike*. Beograd: Institut ekonomskih nauka; Beogradska bankarska akademija, 3-97.
5. Drenovak Ivanović, M. (2019). *Ekološko pravo između javnog i privatnog prava*. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, (85), 119-134.
6. EUROSTAT <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=ten00011>.
7. Faisal, M. N. (2009). Prioritization of risks in supply chains. *Managing Supply Chain Risk and Vulnerability: Tools and Methods for Supply Chain Decision Makers*, 41-66.
8. Gavrilesu, M., Demnerová, K., Aamand, J., Agathos, S., & Fava, F. (2015). Emerging pollutants in the environment: present and future challenges in biomonitoring, ecological risks and bioremediation. *New biotechnology*, 32(1), 147-156.
9. Giannakis, M., & Papadopoulos, T. (2016). Supply chain sustainability: A risk management approach. *International Journal of Production Economics*, 171, 455-470.

10. Gordon, G.J. (2018). Environmental Personhood. *Colum. J. Env'tl. L.* 43 (1) 49.
11. Hallikas, J., Virolainen, V. M., & Tuominen, M. (2002). Risk analysis and assessment in network environments: A dyadic case study. *International journal of production economics*, 78(1), 45-55.
12. Ignjatijević, S., Janjetović, R. & Aničić, A. (2016). Uslovi poslovanja u Republici Srbiji i rizici u međunarodnom poslovanju, *Oditor*, 2(3), 7-21.
13. Jørgensen, S. E., & Fath, B. D. (2004). Application of thermodynamic principles in ecology. *Ecological complexity*, 1(4), 267-280.
14. Kavran, D. i Petković, G. (1997). *Pravo i životna sredina*, Jugoslovensko udruženje za javnu upravu, Beograd, str. 18-19.
15. Klarin, T. (2018). The concept of sustainable development: From its beginning to the contemporary issues. *Zagreb International Review of Economics & Business*, 21(1), 67-94.
16. Kuril, J. (2018). Public administration for safe and secure environment: case of Slovak Republic, *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 2018, 5 (3), 493 - 501.
17. Ljumović, I. (2018). Princip „zagađivač plaća”: ekonomska ideja ili koncept zaštite životne sredine. Institut ekonomskih nauka, Beograd, pp. 13-30
18. Milojević, I., Cvijanović, D. i Ignjatijević, S. (2012). Makroekonomski okvir konkurentnosti srpske privrede i ICT sektora. *Tranzicija*, 14 (30), 93-98. Preuzeto sa: <https://hrcak.srce.hr/94575>
19. Nikolić, D. (2019). *Pravci razvoja prava životne sredine*. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, (82), 61-79.
20. Novitović, O., Randić, D., & Novitović, A. (2009). *Zaštita životne sredine*, Užice: Futura
21. Pešić, R. (2009). *Ekonomika zagađenja*, Univerzitet u Beogradu Poljoprivredni fakultet, Beograd, str. 99.
22. Popov, Đ. (2009). *Ekonomska analiza prava životne sredine i održivi razvoj*, Pravni fakultet, Novi Sad.
23. Porter, M. (2008). *O konkurenciji*, Fakultet za ekonomije, finansije i administraciju, Beograd
24. Rakić Vodinelić, V. (1995). *Ekološko pravo kao pravo čoveka*, Udruženje pravnika Jugoslavije, Beograd, str. 249-250.

25. Stošić, I., & Stefanović, S. (2012). Investicije i podsticajne mere za zaštitu životne sredine u: *Ekonomski aspekti ekološke politike* (Ur. B. Drašković). Beograd: Institut ekonomskih nauka.
26. Svetski ekonomski forum - WEF, 2019, https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
27. Víg, Z. (2010). „Prevenција” i „zagađivač plaća” kao principi ekološkog prava. *Pravo i politika (Novi Sad)*, 3(1), 81-90.
28. Wu, T., & Blackhurst, J. (2009). *Managing Supply Chain Risk and Vulnerability: Tools and Methods for Supply Chain Decision Makers*. London, New York, Springer.
29. Zakon o zaštiti životne sredine, Službeni glasnik Republike Srbije, br 135/04 i 36/09, član 9, 95/2018 – dr. zakon.

PRINCIPLES OF ENVIRONMENTAL LAW IN THE FUNCTION OF PREVENTION OF ENVIRONMENTAL RISKS

Maja Kovačević

Jovana Gardašević Živanov

Abstract: *In recent decades, special attention has been devoted to the protection and improvement of the environment, and efforts are being made to adopt and implement appropriate laws, regulations, measures, etc. Due to the fact that the right to a healthy environment is one of the basic human rights, the subject of research in the paper is an analysis of the concept, principles and instruments of environmental protection, with the aim of pointing out the basic principles and postulates, as well as bringing the level of competitiveness into relation countries with regulations in this area. The research showed that the principles in the field of environmental protection and their systematization represent the basis and that further improvement is necessary. It is necessary to become aware of the responsibility of individuals and society as a whole and work to overcome the interests of individuals.*

Keywords: *environment, principles of environmental law, environmental law, environmental protection instruments.*